

Рецензия

на

представените трудове за участие в конкурс за ПРОФЕСОР по 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика по обучението на чужд език – български език), обявен от ДЕО – ИЧС при СУ “Св. Кл. Охридски” в ДВ, бр. 24 от 16.03.2018 г.,
София

Рецензент: Проф. д-р Стефка Вълкова Петрова

Кандидат: доц. д-р Светозара Александрова Халачева

В обявения конкурс участва един кандидат – доц. д-р Светозара Александрова Халачева.

I. Кратки биографични данни

Светозара Халачева е родена на 28.01.1962 г. в гр. Мизия, област Враца. През 1983 г. е завършила Българска филология във ВТУ “Св. св. Кирил и Методий” с придобита квалификация Магистър Българска филология. През учебната 1983/1984 г. е учител по български език и литература в 171 ОУ “Хр. Смирненски” в Нови Искър, София. От 1984 г. чрез конкурс постъпва в Института за чуждестранни студенти (ИЧС) като асистент, където работи и в момента. През 2006 г. като свободен аспирант получава образователната и научна степен ‘доктор’ в Института за български език при БАН. През 2006 г. ѝ е присъдено научното звание ‘доцент’ и е избрана на ръководител на Център за изучаване на чужди езици (ЦИЧЕ) в Департамента за езиково обучение (ДЕО). От 2016 г. е директор на ДЕО-ИЧС.

Основните ѝ дейности и отговорности са: ръководство и координиране на дейностите в ДЕО, участие в комисии за провеждане на конкурси за асистенти по БЕ, изпити по БЕ в Института за балкански изследвания ИМХА – гр. Солун, председател на Изпитния борд на АЛТЕ в ДЕО и др. Научно-изследователската ѝ дейност е в областта на методиката на обучението по български език като чужд, електронно и дистанционно обучение, проблеми на Съвременния български език.

II. Научноизследователска дейност

В конкурса кандидатката участва с една монография, 2 учебни помагала (едното в съавторство с колектив), 9 научни статии (6 в съавторство) и 9 доклада на международни и национални научни конференции (4 в съавторство).

По мое мнение представените трудове дават основание за кандидатстване за присъждане на научната степен ‘професор’, ако имат несъмнен приносен характер.

II. 1. Монография: Съвременни подходи при обучението по български език на чужденци и на българи в чужбина. С., УИ “Св. Климент Охридски”, 2018, 232 стр.

Прочетох с голям интерес монографията, първо, защото се отнася за въпроси, интересуваха ме през целия ми трудов стаж – Българският език като чужд (БЕЧ), където, смея да се надявам, имам не малък принос – и второ, защото засягат област, останала обективно малко настрана от моите интереси – електронното и дистанционно обучение. С това изследване и с Електронните ресурси за обучение и тестване д-р Халачева издига обучението по български език на ново равнище и го равнява с европейското учене на чужди езици. Проблемът е актуален днес в контекста на многоезичието като същностна характеристика на съвременния човек и по-специално за европейския човек.

Като разглежда двете форми на обучение по чужд език – присъствената (традиционната) и дистанционната (електронната, модерната) – авторката изтъква предимствата на втората, без да отрича и омаловажава първата. Електронното дистанционно обучение (ЕДО) е едно от иновативните подходи за доставяне на интерактивна учебна среда на обучаемия, за оптимизиране на процеса и за нов вид отношения между обучаващ и обучаем, т.е. между преподавател и ученик (студент). Възможностите на дистанционното обучение позволяват “обучението да се поеме в по-голяма степен от самите обучаеми” и го разполагат в различен времеви и пространствен аспект, което му придава нова сила.

Д-р Халачева за първи път предлага в научно-методическата ни литература подробно и прецизно представяне на електронни учебни ресурси по БЕЧ за нива А 1 и А 2 (по АЛТЕ), свързани с прилагане на разнообразни стратегии за формиране на комуникативно-речевите умения слушане, четене, говорене и писане, за да се постигнат в максимална степен когнитивните умения разбиране, прилагане, анализ и синтез.

За първи път научно се представя обучението по български език на деца-българи в чужбина – една отдавна наложена реалност, но все още не намерила задоволително решение. И виждаме как “малкият” ни български език се оказва

вече “втори”, дано не се стигне и до класификация “трети”. Колкото и да ни е мъчно, трябва да признаем: такава е действителността, такава е положението в България, българският език отстъпва своите първостепенни някога позиции (като старобългарски), за да премине през национален и се принизи до втори. Начин да се задържи ситуацията на днешно ниво предлага д-р Халачева чрез идеята за по-масово въвеждане на ЕДО в българските неделни училища (с помощта на министерства и фондации), за да се задържи у българските потомци интересът към БЕ и мотивацията да го учат, да не би незнанието му да се окаже пречка, ако решат да се върнат по-късно в България. Положително трябва да се оцени “разделянето” на ученето по две програми – “Български език като втори” и “Български език”, направено от Министерството не без съдействието на ДЕО-ИЧС и д-р Халачева.

За ползата от ЕДО в българските училища в чужбина (не съм сигурна дали няма да се яви същата нужда и в български училища в България, всъщност, сигурна съм, че ще се яви) ще цитирам самата авторка: “Изобщо, вече няма съмнение, че информационните продукти разширяват пространството на класната стая, правят обучението по български език достъпно до всички български ученици по света, дават неограничени възможности за обмяна на информация, за взаимен контакт и опознаване на тези ученици, усещане за свързаност чрез българския език” (с. 163). И не на последно място, ще добавя, правят ученето по-забавно, по-интересно, проверката на знанията се превръща в самооценка, всеки може да следи израстването си в езика и чрез езика. И дано езикът да им стане любим и желан!

Що се отнася до използването на ЕДО при обучението по БЕЧ, едва ли са необходими аргументи и доказателства – днешните чужденци обикновено са учили дистанционно чужд език и използването на метода спрямо българския език само повишава авторитета на България и българския преподавател.

И като най-приносен оценявам приложения Примерен модел на електронен дистанционен курс по български език като чужд (нива А1 и А2) в глава IV (172 – 222). Не мога да пропусна и мислите, свързани с повишаване на квалификацията на учителите по български език в чужбина (с. 166-171), и резултатите от проведения курс в България.

Иска ми се да кажа няколко добри думи за самата книга и начина на поднасяне на описанието. Езикът е точен, стилът е изразителен, правописът е

перфектен (пропускам 2-3 забелязани грешки). Искам да отбележа също, че това е първата книга, в която няма изобилие от цитирана литература, а е посочено само най-необходимото. Позволявам си да направя обаче някои забележки, с което да допринеса за подобряване на изданието по отношение на четивност и разбираемост: а) необходим е някакъв указател (списък) на използваните нови термини, неизестни за хората, които не са специалисти в материята; б) нужен е такъв указател и за използваните абривиатури (ОЕЕЗ, АБУЧ, БУЧ и др.); имам възражение срещу думата *активизиране*, по-правилно е според мен *активиране* (каква е разликата между *активизирам* и *активирам*, погледнах в ОПРБЕ – има и двата глагола и отглаголни съществителни от тях); възражение имам и срещу глагола *обозначавам* (вм. *означавам*) или поне срещу прекомерната му употреба – на стр. 65-66 твърде много се *обозначава*. И две-три забележки по същество: а) на стр. 180 се посочва, че А при глаголи 1 л. сег. вр. се произнася като Ъ, а не се съобщава за Я като ЙЪ (с. 179); същите указания трябва да се дадат и за краткия определителен член А и за ЯТ/Я; б) *щом* и *след като* (с. 153) не са наречия, а съюзи; в) *Ние кои сме* като евентуален въпрос на стр. 175 е по-добре да бъде *Кои сме ние*; г) не съм съгласна, че използване на тестиране започва в ИЧС от 2001 – през 1995 г. излезе сборникът “Тестови задачи по български език за чужденци”, авт. колектив от 8 души: апробирано, верифицирано, добре онагледено.

Като цяло мнението ми за монографията е, че това е едно прецизно извършено изследване на представения предмет и ще допринесе за популяризиране на българския език сред разнообразни чуждоезични групи чрез разширяване и модернизиране на обучението в България и ще поддържа националния ни дух и традиции зад граница.

II. 2. Учебници и електронни ресурси за обучение.

Видеоучебникът *One to One with Bulgarian*, дело на кандидатката, е един от първите системно изградени обучителни продукти за самостоятелно изучаване на българския език от чужденци, започващи от нулево ниво и стигащи до А2. Учебникът е с несъмнена практическа стойност и има широко приложение. Съдържа разнообразни упражнения, над 150 диалози и монолози като основни уроци и множество текстове за слушане с разбиране и за четене с разбиране.

Модулът “Български език като чужд за академични цели” е в съавторство с две преподавателки, представя определени морфосинтактични характеристики на научния стил и включва материал за владеене на ниво В2. Оценката ми е положителна.

II. 3. Научни статии.

Темите, разглеждани в научните статии и доклади, може да се групират в две групи.

1. Методика на обучението по български език като чужд. Това са изследвания, чрез които се разширява или се задълбочава наблюдението на авторката върху изучаването на БЕЧ, свързано и с електронното дистанционно преподаване. Ще започна с Оперативната програма “Развитие на човешките ресурси”, в чиито рамки е включен проектът “Развитие на електронни форми на дистанционно обучение в системата на висшето образование”, ръководител на който е доц. Халачева, която го представя на Юбилейната научна конференция на ИЧС (№ 15). Заслужава внимание докладът, изнесен на Българистични четения в Сегед, 2015 г., “За нивата на езикова компетентност”, с научно-практическата си стойност за оптимално синхронизиране на обучението по БЕЧ с изискванията на АЛТЕ. Най-важно би трябвало да бъде изискването за формиране на продуктивни умения у обучаемите.

Авторката я интересуват още теми като: престижът на българския език като чужд (№ 19), където представя валидиране на тестовете за всяко едно от нивата на БЕЧ; лексико-граматическото съдържание на нивата (А1, А2, В1) за владеене на БЕЧ, където се правят конкретни предложения (№ 8); иновативни методи за изучаване на БЕЧ (в съавторство с Й. Дапчева, с която има няколко общи публикации), в които разглежда използването на мултимедийни продукти както за обучение в присъствена форма, така и за самостоятелно изучаване (№ 10); електронно обучение на чуждестранни студенти по български език и математика (в съавторство с три преподавателки), където се анализира последователността и структурата на упражненията по български език в уводния курс по математика (№ 5); автентичният текст в преподаването на БЕЧ (в съавторство с П. Михайлова) – коментира се полезността от работа с художествени текстове (№ 14) и др.

2. Проблеми на съвременния български език. Тук проличават задълбочените филологически българистични знания на доц. д-р Св. Халачева.

Става въпрос за евфемизмите в езика на пресата (№ 4), за неологизмите в началото на 21 век в областта на икономиката, интернет технологиите, битовата техника, спорта (№ 6 и 7), за фитонима *седефче* в руски и в български език (в съавторство с А. Ангелова), за номинацията изобщо (№ 9) и др.

В заключение ще кажа, че представените материали дават достатъчно основание доц. д-р Светозара Халачева да бъде избрана за професор. Имам предвид следните приноси моменти:

- * описание на съвременните подходи при обучението по български език на чужденци с оглед използване на електронни и дистанционни ресурси;

- * свързване на обучението по български език в неделните училища на Европа с обучението по български език като чужд с използване на електронни дистанционни форми;

- * представяне за пръв път на електронни учебни ресурси по БЕЧ за нива А1 и А2;

- * участие в създаването на двата модула “Български език като втори” и “Български език” за неделните училища и представяне същността им и начина на работа с тях;

- * популяризиране на българския език сред разнообразни групи чужденци;

- * повишаване авторитета на БЕ, България и БЕЧ чрез въвеждането на електронно дистанционно обучение по БЕЧ в България и вън от България;

- * посочените по-горе приноси по отношение на съвременния български език и други.

Значимостта на нейните изследвания и приноси се вижда от факта, че има 14 броя цитирания от български и чуждестранни автори (вж изготвената справка от Ю. Карадачка).

Като имам предвид посочените тук приноси моменти (а и непосочените) на кандидатката и основавайки се на уверението на Университетската библиотека за намерени индексирани и цитирани публикации, призовавам уважаемия Академичен съвет на Софийския университет да присъди на Светозара Александрова Халачева научното звание ПРОФЕСОР по 1.3. Педагогика на обучението по... (Методика по обучението на чужд език – български език).

Проф. дфн Стефка Петрова